

*ЖОВНІР Н. М., кандидат економічних наук, доцент
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка
Україна, м. Полтава*

РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОГО ІНСТИТУТУ ВІТЧИЗНЯНОГО ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Інноваційно-інвестиційна модель розвитку країни потребує перетворення банківського сектора в ефективну систему акумулювання грошових ресурсів та спрямування їх у найбільш перспективні сектори економіки. Вдосконалення банківської системи, яка сприятиме розвитку країни, повинно бути самодостатнім і стійким, здатним без загрози національним інтересам інтегруватися у світовий економічний простір, – актуальне на сьогодні завдання для банківських установ. Успішність виконання цього завдання залежить передусім від забезпеченості кожного банку та банківської системи власним капіталом, який є одним з найважливіших показників банківської діяльності, що забезпечує потрібний рівень капіталізації банків, характеризує їх фінансову стійкість, ліквідність і здатність до подальшого розвитку [1, с. 10].

Проблема підвищення рівня капіталізації банків зумовлює об'єктивну необхідність дослідження сучасної вітчизняної практики формування власного капіталу банків, порядку оцінювання величини та визначення рівня його адекватності потребам розвитку економіки країни, а також пошуку ефективних шляхів і джерел нарощення обсягів капіталізації, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної банківської системи та збереженню її національних пріоритетів в умовах глобалізації фінансових ринків.

Переважна більшість праць учених зорієнтована на дослідження економічної сутності банківського капіталу взагалі, особливостей його формування та управління. Водночас глибшого вивчення потребує питання сутності й ролі власного капіталу в забезпеченні достатньої капіталізації банків і банківської системи. Практично відсутні розробки щодо визначення внутрішньої здатності банків до підвищення рівня капіталізації, не повною мірою дослідженими є питання застосування новітніх інструментів підтримання адекватності власного капіталу та нарощення обсягів капіталізації [2, с. 35].

Актуальність зазначених аспектів, науково-теоретична і практична значущість цих проблем, недостатній рівень вивчення та обґрунтування зумовили вибір теми, визначили мету й основні завдання наукового дослідження. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування сутності, особливостей формування та ролі власного капіталу банків у забезпеченні сучасного стану капіталізації банківської системи України, розробка практичних рекомендацій щодо пошуку пріоритетних шляхів нарощення обсягів капіталізації та вдосконалення способів і методів підтримання рівня достатності власного капіталу для забезпечення стабільного й динамічного функціонування банківської системи в умовах ринкового середовища.

Головним фактором впливу на стан банківської системи країни у 2014 р. було збереження негативних тенденцій в економіці, що відповідним чином позначається на платоспроможності основних контрагентів банків і стані фінансового ринку в цілому. Так, протягом року й надалі спостерігався відтік депозитів, але відновилося споживче та іпотечне кредитування фізичних осіб. Відбувалося нарощування капіталів окремими банками (зокрема, в рамках державної рекапіталізації), що, однак, не справило відповідного позитивного впливу на ліквідність цих установ (2 із 3-х рекапіталізованих банків запросили у держави додаткових коштів). Інші банки, що входять до міжнародних фінансових груп, отримали підтримку материнських компаній і пройшли крізь кризу менш болісно.

Виникла проблема філіалів. Так, більшість банків скорочували роздрібну мережу, ліквідуючи нерентабельні філіали, оскільки останні були не в змозі залучати нові депозити. Кредитування ставало проблемним через брак фінансових ресурсів, і як наслідок – діяльність таких філіалів виявилася малоефективною та збитковою. Грошово-кредитна політика НБУ була стримуючою (одна з вимог МВФ). Характерним було намагання стабілізувати валютний ринок за рахунок обмежень пропозиції гривневої ліквідності. Продовжилися мораторії на задоволення вимог кредиторів у найбільш проблемних банках. Починаючи з липня, тимчасові адміністрації були введені в окремих нових банках, продовжені мораторії на задоволення вимог кредиторів, відкрита ліквідаційна процедура по 14-тьох банках станом на 01.01.2013 р. за відсутності радикальних заходів по банківській системі в цілому. Більш ніж третина банків, які подавали у 2014 р. звітність до НБУ, задекларували додатній фінансовий результат. Таким чином, загальні

тенденції, що спостерігались у банківській системі протягом 2014 р., можуть надалі призвести до консолідації банківських активів і виходу з ринку окремих гравців [3].

Станом на 01.01.2014 р. в Україні було зареєстровано 197 банків, із них 182 мали ліцензію. Протягом 2014 р. відбулися такі зміни в інституційній структурі банківського сектора:

- до Державного реєстру було включено 5 банків (ВАТ «Діапазон-Максимум Банк», ВАТ «АВАНТ-БАНК», ВАТ «Всеукраїнський банк розвитку», ВАТ «АПЕКС-БАНК», ВАТ «Дойче Банк ДБУ»);

- з Державного реєстру було виключено 6 банків (Донецький АБ «Донвуглекобанк», АБ «Алонж», Акціонерний комерційний агропромисловий банк «Україна», АКБ «Прем'єрбанк», АКБ «Інтреконтинентбанк», АК Український банк «Відродження») у зв'язку з ліквідацією;

- відкликано ліцензію у 8-ми банків, у тому числі у 2-х банків у зв'язку з реорганізацією (ПАТ «Сведбанк Інвест» та АК «Факторіал-Банк»);

- кількість банків з іноземним капіталом зменшилася на 2 і складає на початок поточного року 51 банк, із них – 18 банків із 100-відсотковим іноземним капіталом. При цьому частка іноземного капіталу в сукупному статутному капіталі банківської системи знизилась із 36,7 до 35,8%;

- у стадії ліквідації знаходяться 14 банків, із них: 12 – за рішеннями НБУ, 2 – за рішенням судів;

- кількість учасників Фонду гарантування вкладів фізичних осіб зменшилася на 11 учасників (станом на 01.01.2014 р. це 172 установи), а кількість тимчасових учасників збільшилася на 12 учасників (станом на 01.01.2014 р. склала 12 установ).

Так, за останні чотири роки кількість банків, що мають у складі свого статутного капіталу іноземного інвестора, скоротилася більше ніж удвічі та складає, станом на початок поточного року, менше ніж чверть від усіх зареєстрованих банків. При цьому в 100-відсотковій власності іноземних інвесторів перебуває майже десята частина всіх банків, зареєстрованих в Україні. Ще більшою є частка іноземного капіталу в статутному фонді української банківської системи вцілому. Спостерігається диспропорція у регіональному розподілі банківських установ, оскільки більше 90 % з них зареєстровано у м. Київ та Київській обл. Найбільша кількість філій зареєстрована в м. Київ, а також Донецькій обл., що пояснюється широкою клієнтською базою в цих регіонах. Найбільше скорочення філіальної

мережі протягом 2014 р. спостерігалось в Херсонській (на 17 філій), Дніпропетровській (на 16 філій), Миколаївській (на 14 філій) областях. При цьому в Херсонській і Миколаївській областях забезпечення банківськими послугами відбувалося лише за рахунок філій. Ці негативні зміни були результатом від'ємних фінансових результатів діяльності багатьох банків (63 зі 179 банків, які подали звітність до НБУ у 2014 р., задекларували збитки) [4, с. 13].

За звітний рік чисті зовнішні активи банків зросли на 77,0 млрд. грн. до 149,1 млрд. грн. Починаючи з вересня 2014 р., чисті зовнішні активи набцли від'ємного значення (зовнішні зобов'язання перевищили зовнішні активи), і поліпшення ситуації спостерігалось лише з листопада 2009 р. Відповідно до класифікації банків за методикою НБУ, розподіл активів банківської системи станом на 01.01.2014 р. такий:

- до I групи належали 18 банків із загальною сумою активів – 606 250 млн. грн. (69,4 % від сукупної величини активів банківської системи України);

- до II – 19 банків із загальною сумою активів 138 333,8 млн. грн. (15,9 %);

- до III – 21 банк із загальною сумою активів 57 033,3 млн. грн. (6,5 %);

- до IV – 121 банк із загальною сумою активів 71 832,6 млн. грн. (8,2 %).

За кредитами, наданими на строк до 1 року, залишки скоротилися на 19,0 % (на 5,3 млрд. грн. в абсолютному вираженні). Зменшення кредитів, отриманих від міжнародних та інших фінансових організацій, на 9,6 млрд. грн. (18,5 % у відносному вираженні); зменшення обсягів цінних паперів власної емісії на 5,9 млрд. грн. (56,2 % у відносному вираженні) [4, с. 23].

На основі вищенаведеного аналізу розвитку банківського сегменту необхідно виділити такі основні напрями підвищення капіталізації банків України за звітний період:

- 1) збільшення капіталу за рахунок розміщення акцій власної емісії;

- 2) збільшення показника адекватності капіталу завдяки консолідації банківської системи (консорціумне кредитування, створення банківських об'єднань, злиття банків, реорганізація банків);

- 3) збільшення капіталу за рахунок субординованого боргу (шляхом випуску депозитних сертифікатів, банківських облигацій, еврооблігацій та удосконалення механізму акумуляування боргу);

- 4) збільшення капіталу за рахунок прибутку; зменшення «обсягів ризикових активів»;
- 5) легалізація тіньового капіталу;
- 6) покращення інвестиційного клімату;
- 7) розвиток страхового ринку; перехід до довгострокових моделей накопичення в пенсійному страхуванні;
- 8) запровадження податкових пільг на прибуток банків, який має спрямовуватися на збільшення капіталу;
- 9) збільшення частки міжнародного капіталу для розвитку вітчизняної економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Герасименко В. Концентрація банківського капіталу і методи оцінки його рівня / В. Герасименко // Вісник НБУ. – 2013. – № 4. – С. 28–33.
2. Грушко В. І. Первинне публічне розміщення акцій (ІРО): теорія і практика вітчизняних компаній: монографія / В. І. Грушко, О. Г. Чумаченко. – К.: Дорадо-Друк, 2013. – 252 с.
3. Деревко О. Шляхи підвищення рівня капіталізації банківського сектора / О. Деревко // Банківська справа. – 2010. – № 1. – С. 76–82.
4. Основні показники діяльності банків України за станом на 1 січня 2011 року // Вісник НБУ. – 2014. – № 8. – 173 с.